

Юлія Калініна-Симончук,

наук. співроб., нач. відділу правового забезпечення діяльності НБУВ,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Київ, Україна

НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО ЯК НАУКОВО-ДОСЛІДНА ТА БІБЛІОТЕЧНА УСТАНОВА У ВІДОБРАЖЕННІ СТАТУТНИХ ДОКУМЕНТІВ (1997–2018 рр.)

У статті здійснюється порівняльний аналіз статутів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського періоду незалежності України, визначення її статусу, розглядається визначення її як національної бібліотеки та науково-дослідного інституту, розкривається сутність формулювань щодо співвідношення цих понять, зміни у визначеннях, які впливали на зміст функцій.

Відзначено, що НБУВ під час нинішньої еволюції інформаційної сфери суспільства трансформується для підвищення ефективності бібліотечного обслуговування, більш повного відображення науково-інформаційної діяльності, магістральних напрямів розвитку науки, пріоритетних для сучасного суспільства.

Ключові слова: Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, статут національної бібліотеки, функції національної бібліотеки, правотворча практика, соціальні комунікації.

Національна бібліотека Української Держави [нині – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського (далі – НБУВ)] була заснована в 1918 р., у період Української революції 1917–1920 рр. – під час гострої політичної боротьби за її незалежність, у тому числі за перспективу національно-культурного будівництва. Ця обставина обумовила безпосередній вплив на особливості створення НБУВ як національної бібліотеки світового рівня та визначення її функцій. Усі світові національні бібліотеки, формуючи універсальні фонди світової літератури та гарантуючи надання їх у вільний доступ, мають дбати про національно-культурну спадщину у своїй концепції й передбачати розвиток національно-культурної функції. Тому на бібліотеку було покладено завдання створення відділу «Україніка», зібрання всіх пам'яток духовного життя українського народу й України, а також книг, часописів, газет, гравюр,

листівок, нот, літографій та інших творів друкарень, літографій і металографій, виданих в Україні й за кордоном [1].

Наприкінці 1918 р. затверджено перший Статут національної бібліотеки, у якому було закріплено завдання, визначені Законом «Про утворення Фонду Національної Бібліотеки Української Держави» (1918). Статут визначав самостійність бібліотеки як юридичної особи при Українській академії наук, з окремим бюджетом та штатом, з правом внесення змін у Статут і штати співробітників через президента академії наук, а в разі його незгоди ці питання передавались на розгляд спільного зібрання академії наук. Національна бібліотека могла вирішувати бюджетні питання через Міністерство народної освіти та мистецтва, з одночасним повідомленням про це академію наук, засновувати наукові товариства з бібліотекознавства й бібліографії, мати власні кошти, створювати спеціальні фонди, отримувати з-за кордону друковану продукцію, проводити наукову діяльність та обнародувати її результати [2]. Оскільки ідеологами побудови радянської держави національна бібліотека сприймалась як «націоналістична», у 1919 р. було прийнято: «не одрікаючись від титулу “Національна бібліотека”...вживати й поняття “Всенародна бібліотека України»» [3]. Після остаточного встановлення радянської влади в Україні, Комітетом по заснуванню бібліотеки було виключено з назви слово «національна» [4]. У радянський період функціонування бібліотеки змінюється не тільки назва, а й завдання у сфері її діяльності. Бібліотека втрачає належний їй статус національної. І лише суспільно-політичні зміни в 90-тих роках минулого століття в Україні, розгортання національно-державного будівництва вплинули на статус, функції та особливості розвитку головної української бібліотеки, що протягом кількох десятиріч широкому читачу була відома як Бібліотека АН УРСР, Державна публічна бібліотека УРСР, Центральна наукова бібліотека АН України (далі – ЦНБ) тощо. Відповідно до потреб нового суспільства, української державності, національної освіти, науки та культури, а також в умовах стрімкої інформатизації відбувається переорієнтація діяльності ЦНБ у напрямі до науково-інформаційного забезпечення національно-державного будівництва.

У квітні 1996 р., враховуючи роль Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського НАН України як провідного наукового та культурного центру, її роботу щодо інформаційно-методичного забезпечення науково-дослідних і державних установ та читацьких запитів, особливе значення в збереженні рукописних і друкованих пам'яток культури, Указом Президента України Л. Кучми «Про надання

Центральній науковій бібліотеці імені В. І. Вернадського статусу національної» їй було надано статус національної та іменовано «Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського» [5]. Цим Указом на визнання національних функцій НБУВ було засновано Фонд Президентів України, а Президії НАН України необхідно було затвердити протягом місяця Положення про Національну бібліотеку України імені В. І. Вернадського і подати на затвердження Президенту проект указу «Про Положення про Фонд Президентів України». Діяльність, з отриманням статусу національної, починає регулюватися рядом законів і підзаконних актів, які мають пряме відношення до статусу та реалізації функцій бібліотеки, яка підпадала під різні нормативно-правові документи.

У червні 1995 р. Президент України видав Указ «Про Положення про національний заклад (установу)», яке визначає, що статус національного надається Указом Президента України закладу (установі) України, який досяг найвищих показників у своїй діяльності щодо використання інтелектуального потенціалу нації, реалізації ідеї національного відродження й розвитку України, запровадження державної мови і є провідним серед галузевої групи закладів (установ) гуманітарної сфери, а також те, що національний заклад (установа) України здійснює свою діяльність відповідно до Конституції та законів України, інших актів законодавства України та власного статуту [6]. У цьому Положенні також визначено, що фінансування діяльності національного закладу (установи) України проводиться за окремими нормативами, що встановлює Кабінет Міністрів України та національний заклад (установа) України має право в межах фонду заробітної плати за рахунок коштів, виділених з Державного бюджету України, і власних коштів установлювати підвищені посадові оклади, стипендії та інші заохочувальні виплати відповідно до законодавства України.

Президія Національної академії наук України 6 червня 1996 р. прийняла Постанову «Про Положення про Національну бібліотеку України» [7, с. 3–6], яка, як нормативний акт, закріпила статус НБУВ як національної установи, втілила реалізацію демократичних принципів функціонування установи, що базувалися на новому законодавстві України, значно розширила функції та права НБУВ. У жовтні 1996 р. Указом Президента України було затверджено Положення про Фонд Президентів України [8], яке визначило Фонд Президентів України як структурний підрозділ НБУВ.

На виконання Постанови Президії Національної академії наук України «Про Положення про Національну бібліотеку України» [9, с. 3]

провідними фахівцями бібліотеки під керівництвом генерального директора НБУВ академіка О. Онищенка була проведена кропітка робота щодо приведення Статуту Центальної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського до рівня забезпечення потреб розвитку назалежної держави. Статут було затверджено наприкінці 1993 р. відповідно до затвердженого Положення про Національну бібліотеку України. 14 січня 1997 р. Національна академія наук України затвердила Статут Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Цей Статут має особливе значення, адже вперше в історії НБУВ після Статуту Національної бібліотеки Української Держави 1918 р. почали реалізовуватися демократичні принципи функціонування установи, що базувалися на новому законодавстві України. НБУВ протягом багатьох років в умовах суспільно-політичних змін, диктатури радянської влади зуміла створити найбільший за обсягом фонд давньої та сучасної літератури, культурної спадщини й наукових ресурсів загальноукраїнського значення; єдина в Україні наукова установа, що в комплексі займалася розробленням проблем бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, архівознавства та документознавства, інформатизації й, нарешті, повернула, наданий їй при створенні статус національної. Подвійний статус НБУВ як національної бібліотеки та науково-дослідного інституту, а також спробу визначення співвідношення функцій такого статусу вперше було зафіксовано в Статуті 1997 р.

Статут НБУВ 1997 р. врахував усі норми й можливості розвитку, що надавалися новим українським законодавством і формуванням нового законодавчого поля в сферах діяльності бібліотечної справи та науки, що приймалися в 1991–1995 рр., зокрема «Основи законодавства України про культуру» (1992), закони: «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічну діяльність» (1991), «Про наукову та науково-технічну експертизу» (1995), «Про бібліотеки і бібліотечну справу» (1995), «Про Національний архівний фонд та архівні установи» (1993) та інші нормативно-правові акти, міжнародні угоди про співпрацю в сферах науки, культури. Бібліотека з її фондами визначається як фактор історико-культурного середовища.

У цьому документі було зроблено акцент на утвердженні НБУВ як установи із загальнонаціональним статусом, головної бібліотеки Української Держави. У ньому стверджувалось, що ця установа є «загальнодержавний комплексний бібліотечно-інформаційний, науково-дослідний і культурний центр, державне сховище рукописної спадщини, творів та документів на всіх видах носіїв інформації, що створюється в Україні, наукова колекція світової літератури. У взаємодії з націо-

нальними та іншими бібліотеками НБУВ забезпечує повне комплектування, наукову обробку, зберігання та загальнодоступність національних інформаційних ресурсів, повноту інформації про їх склад, а також доступ до світових джерел інформації» [9].

Цей пункт визначив головну роль НБУВ як національної бібліотеки незалежної Української Держави, виходячи з її національно-державного значення за цінністю та роллю фондів і функціями. Функції національної бібліотеки фактично визначалися головними в діяльності НБУВ. Водночас у Статуті підтверджується статус НБУВ як науково-дослідного інституту НАН України з проблем бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, архівознавства, інформатизації бібліотек, збереження, консервації і реставрації бібліотечних фондів; методології, методики й організації створення бібліографії України, повних бібліографій документів національних меншин України; створення та розвитку комп'ютерних технологій бібліотечної діяльності тощо.

У Статуті вперше з'явилися положення про те, що НБУВ забезпечує раціональне використання сукупного національного бібліотечного фонду на основі координації і диференціації обслуговування різних категорій читачів бібліотеками різних типів, а також найширший доступ до своїх фондів усім категоріям читачів, за винятком випадків, передбачених чинним законодавством, положеннями та інструкціями, що регламентують використання окремих видів документів. Закріплювався особливий статус рукописних фондів відповідно до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи». Визначається, що рукописні фонди є власністю НБУВ та одночасно складовою частиною Національного архівного фонду, тобто рукописні фонди підпадають не лише під норми законодавства, що регулює бібліотечну справу, а й під норми законодавства, що регулює архівну справу.

Важливим положенням Статуту є міжнародний аспект професійної діяльності НБУВ та її входження в міжнародне бібліотечне співтовариство як самостійного члена Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та інститутів (IFLA), діяльності в складі інших вітчизняних і міжнародних асоціацій, товариств, організацій, фондів.

Нові умови розвитку демократичного суспільства України дали змогу повернутися до висловлених засновниками Національної бібліотеки в 1918 р. принципів позаполітичності в питаннях бібліотечної діяльності та формування фондів, зокрема нейтралітету й толерантності щодо політичних партій, громадських рухів та організацій, релігійних конфесій, принципів гуманізму, пріоритету загальнолюдських цінностей,

служіння суспільству й державі, роботи на благо народу України, вітчизняної і світової культури.

Згідно з цим документом, у своїй діяльності НБУВ виходить з того, що держава гарантує цілісність, неподільність, невідчужуваність, створює правові, фінансові й матеріальні умови для зберігання, використання і поповнення її фонду.

Відповідно до бібліотечного законодавства, бібліотечні фонди, колекції, будівлі, споруди, земельні ділянки під ними й на прилеглій території та інше майно, що утримуються на балансі НБУВ, перебувають у її безстроковому й безоплатному користуванні, під захистом держави та не підлягають вилученню й приватизації.

Особлива увага в Статуті приділяється функціям національної бібліотеки, обумовленим основними напрямками її діяльності як загальнодержавної бібліотечної установи, інформаційно-аналітичного центру, науково-дослідного інституту НАН України, національного центру біографічних досліджень.

У Статуті визначено нову стратегію комплектування фондів НБУВ. Як позакатегорійна універсальна наукова бібліотека загальнодержавного значення НБУВ здійснює комплектування, наукове оброблення, забезпечує зберігання й суспільне використання документів Фонду Президентів України, Національного архівного фонду НАН України, а також повне комплектування, наукове опрацювання, постійне зберігання (у тому числі обов'язкового та архівного примірників друку) і забезпечує доступ до створених на території України документів на всіх видах носіїв інформації.

Передбачалося й депозитарне зберігання урядових документів, газет, картографічних видань, комп'ютерних файлів, документів ООН, ЮНЕСКО та інших організацій. Однією з функцій національної бібліотеки в галузі комплектування було формування головної загальнодержавної наукової колекції світової літератури, забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів і задоволення на цій основі потреб суспільства в інформації із-за кордону.

Як загальноакадемічна бібліотека НБУВ зобов'язувалася організувати централізоване комплектування науково-дослідних установ НАН України зарубіжною літературою, базами даних шляхом здійснення валютної передплати; міжнародний книгообмін і розподіл міжнародних надходжень літератури; централізовану каталогізацію зарубіжних документів та організацію зведеного електронного каталогу.

Уперше в Статуті з'являється пункт про національні функції бібліотеки щодо виявлення в усьому світі та обліку українки на всіх видах

носіїв інформації та формування фондів національних баз даних рукописної, друкованої, електронної україніки, а також видання повної ретроспективної національної бібліографії документів на всіх видах носіїв у концепції, яку розвивала бібліотека впродовж 1992–1995 рр., що включає: твори українською мовою незалежно від місця створення; твори всіма мовами, створені на території України; твори всіма мовами про Україну й український народ, створені в усьому світі.

З огляду на актуалізацію питання повернення в Україну незаконно вивезених за її межі об'єктів культурної спадщини, у Статут було введено функцію організації і координації роботи з питань повернення з-за кордону до бібліотек України втрачених культурних цінностей (друкованої та рукописної спадщини).

Нове зучання отримав пункт про бібліотечне обслуговування користувачів документами на всіх носіях інформації, сприяння кооперації бібліотечно-бібліографічного обслуговування в межах держави для забезпечення загальнодоступності національного бібліотечного фонду України.

Увага приділялася й забезпеченню збереженості фондів, здійсненню консервації і реставрації рукописів, стародруків, рідкісних видань, бібліотечних зібрань та історичних колекцій.

НБУВ розвивала свою міжнародну діяльність, крім міжнародного книгообміну, вона мала право репрезентації України в міжнародних бібліотечних об'єднаннях та асоціаціях, сприяла участі бібліотек держави в міжнародних бібліотечно-інформаційних програмах і проектах.

Як головна національна бібліотека НБУВ виконувала й загальнодержавні функції в галузі науково-методичної роботи – вона мала бути орієнтованою на науково-методичне забезпечення діяльності бібліотек усіх систем і відомств, координацію їхніх зусиль, а також науково-методичне й організаційне сприяння підвищенню кваліфікації бібліотечних кадрів, підготовку кадрів вищої кваліфікації (докторів і кандидатів наук) у галузі бібліотечної справи.

У Статуті передбачено також й організацію культурно-просвітницької діяльності, що є традиційно органічною функцією будь-якої бібліотеки, але з урахуванням оновлення суспільних запитів.

Створення наприкінці 1995 р. постановою Бюро Президії Національної академії наук України в НБУВ постійної Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) перетворювало її на загальнодержавний інформаційно-аналітичний центр, функції якого вперше закріплено в Статуті. До її функцій входило оперативне бібліотечне та довідково-бібліографічне обслуговування вищих управлінських

структур, підготовка різноманітних, залежно від цільового призначення, довідкових інформаційних й аналітичних матеріалів, а також розвиток взаємодії з органами державної влади різних видів і форм, обмін інформацією із зарубіжними бібліотеками, що займаються інформаційно-аналітичним обслуговуванням органів влади та управління. СІАЗ на основі документних матеріалів та електронних потоків інформації здійснює аналіз політичних і соціально-економічних процесів в Україні, а також аналізує розвиток державотворчого процесу, державних структур та громадської думки в Україні та поза її межами. Таку функцію виконують усі великі національні бібліотеки світу.

Важливим стало визначення функцій бібліотеки як науково-дослідного інституту НАН України: бібліотечно-інформаційне забезпечення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, загальнодержавних наукових програм та проєктів; здійснення наукової експертизи управлінських рішень, наукових програм, стандартів бібліотечно-бібліографічних і суміжних сфер діяльності; узагальнення результатів наукових досліджень у бібліотечній галузі та підготовка рекомендацій щодо їх реалізації на загальнодержавному й міжвідомчому рівнях; наукове дослідження проблем бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документознавства, архівознавства, інформатизації бібліотек, збереження, консервації і реставрації бібліотечних фондів; методологічних та практичних питань створення національної бібліографії України; реалізації стратегії формування й програм збереження національного бібліотечного фонду України з урахуванням специфіки функціонування бібліотек різних типів і відомчого підпорядкування; удосконалення бібліотечно-бібліографічної класифікації, каталогізації; створення та розвиток комп'ютерних технологій бібліотечної діяльності. Розвиток наукових напрямів підтримувався можливостями власного видання наукової продукції за напрямками діяльності НБУВ, а також підготовкою бібліотечних кадрів вищої кваліфікації в аспірантурі, докторантурі, завдяки діяльності спеціалізованої ради із захисту кандидатських і докторських дисертацій.

За Статутом 1997 р. НБУВ виконує роль національного центру біографічних досліджень, розробляє теоретичні й науково-методичні проблеми української біографістики, досліджує та публікує біографії діячів України, напрацьовує комп'ютерні бази даних біобіографічної інформації, розробляє і впроваджує інформаційні технології в українську біографістику.

Розширення прав обґрунтовувалося загальнонаціональними функціями бібліотеки, яка мала можливості та завдання виходити з ініціативою

й готувати проекти урядових рішень з питань розвитку бібліотечної галузі, представляти свої інтереси, а також інтереси бібліотечної галузі як через Президію НАН України, так і безпосередньо в органах державної влади та управління, а також їй надавалося право координувати зусилля бібліотек усіх систем і відомств у розробленні й реалізації національних програм, спрямованих на розвиток бібліотечної справи в Україні; готувати пропозиції, що потребують законодавчого вирішення та урядової підтримки. Крім того, НБУВ мала право самостійно планувати свою діяльність і визначати перспективи розвитку, створювати на базі бібліотеки міжвідомчі ради й комісії з пріоритетних напрямів розвитку бібліотечної науки та практики, здійснювати зовнішньоекономічну діяльність, міжнародний, міждержавний і внутрішньодержавний книгообмін у визначеному чинним законодавством порядку, отримувати три безкоштовні обов'язкові примірники всіх творів друку України всіма мовами, а також обов'язкові платні примірники в кількості, достатній для здійснення усіх видів книгообміну, а також обов'язковий безоплатний примірник комп'ютерних файлів, підготовлених в Україні на основі електронних видавничих технологій та документів на нетрадиційних носіях.

Статут регулював й інші джерела надходження та можливості НБУВ щодо пріоритетів комплектування літературою з фондів бібліотек, що ліквідуються, проводити обмін з іншими бібліотеками та установами України і зарубіжжя дублетами і їхніми копіями, списувати з балансу й реалізовувати застаріле та невикористовуване майно, якщо це не суперечить усталеному порядку й чинному законодавству України тощо.

Самостійність бібліотеки розширювалася і в питаннях визначення ціни на видання та інші документи, отримані за системою обов'язкового безоплатного примірника, які не мають номінальної ціни, а також на видання, отримані за системою міжнародного книгообміну, та видання, що передаються чи продаються з обмінного фонду.

НБУВ мала право самостійно розробляти правила обслуговування користувачів та абонентів бібліотеки, встановлювати перелік, договірні ціни й тарифи на окремі види додаткових послуг для користувачів.

У галузі міжнародної діяльності НБУВ могла самостійно укладати угоди про наукове співробітництво із зарубіжними організаціями; затверджувати програми й наукові завдання для зарубіжних наукових відряджень, заслуховувати звіти про результати відряджень за кордон; розробляти програми та пропозиції щодо складу оргкомітетів міжнародних наукових конференцій, нарад і симпозіумів; організовувати міжнародні книжкові виставки в Україні та поза її межами.

У Статуті надавалося право НБУВ виконувати науково-дослідні роботи на замовлення інших організацій, здійснювати міжнародний обмін творами друку та документами на інших носіях інформації, здійснювати видавничу й поліграфічну діяльність, зберігаючи за собою авторське право.

Бібліотека розширювала права щодо самостійної фінансово-господарської діяльності для реалізації основних функцій бібліотеки та цілей соціального розвитку її трудового колективу. Значною інновацією стало право бібліотеки (відповідно до чинних нормативних документів) мати і відкривати банківські рахунки, самостійно розпоряджатися коштами, які утримуються на цих рахунках, в інтересах забезпечення діяльності бібліотеки, реалізовувати свою продукцію, надавати послуги за цінами й тарифами, використовувати доходи, які залишилися після сплати податків та інших платежів до бюджету, тощо.

Завершувався Статут пунктом стосовно того, що як «загальнодержавна скарбниця знань та інформації, особливо цінний об'єкт культури Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського не підлягає реорганізації в будь-який інший тип бібліотеки, приватизації, ліквідації, підпорядкуванню будь-яким відомчим інтересам».

Отже, набуття статусу національної стало потужним стимулом для подальшого розвитку НБУВ, а Статут 1997 р. закріпив нові функції, права та обов'язки, а також змінив її структуру. Цим Статутом було закладено базові положення розвитку НБУВ, що існують й сьогодні.

НБУВ почала працювати в нових умовах, які надавали їй широкі можливості для самостійного визначення багатьох форм та напрямів діяльності, удосконалення своїх функцій і розвитку інноваційних ініціатив. Національні функції НБУВ як інституції національної пам'яті України, яка збирає, зберігає та забезпечує використання документальної спадщини, закріплювалися також і визнанням НБУВ як «особливо цінного об'єкта культури», бібліотечні фонди якого перебувають під охороною держави.

У квітні 1999 р. Постановою Кабінету Міністрів України «Про віднесення наукових об'єктів до таких, що становлять національне надбання» [10] фонд рукописів, стародруків, рідкісних видань, історичних колекцій, Національний архівний фонд України та депозитарій Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського включено в перелік наукових об'єктів, що становлять національне надбання. Це було відображено в новій редакції Статуту 2017 р.

У липні 1999 р. Указом Президента України «Про Національну юридичну бібліотеку» з метою забезпечення правовою інформацією

фахівців-правників, працівників органів державної влади, науковців, студентської молоді, представників дипломатичного корпусу й міжнародних неурядових організацій в Україні та поширення правових знань серед населення було підтримано пропозицією Міністерства юстиції України та Національної академії наук України щодо утворення Національної юридичної бібліотеки [11]. У січні 2000 р. Постановою Кабінету Міністрів України було затверджено Положення про Національну юридичну бібліотеку, яким було Національну юридичну бібліотеку визначено структурним підрозділом Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, що забезпечує акумуляцію документально-інформаційних ресурсів (книжок, документів та інших носіїв інформації), які містять правову інформацію (сукупність документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення, їх профілактику та боротьбу з ними тощо) [12]. У зв'язку з цим у НБУВ з'явився структурний підрозділ з назвою «національний». Відповідно, у редакції Статуту 2009 р. з'являється новий унікальний структурний підрозділ.

Але подвійність функцій НБУВ як національної бібліотеки й науково-дослідного інституту та їх співвідношення впродовж останніх 20 років істотно коригуються під впливом змін у законодавстві України, зокрема Законом України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» [13] та політичних, соціально-економічних процесів. Зокрема, загальнонаціональні функції та можливості НБУВ змінюються вже в новій редакції Статуту 2009 р. Так, термін «головна бібліотека Української держави» замінюється терміном «провідний заклад». Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського є провідною культурною, освітньою, науково-інформаційною державною установою, що здійснює функції науково-дослідного, методичного та координаційного центру з питань бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації [14].

У новій редакції Статуту НБУВ 2017 р. [15] уже на першому місці функції науково-дослідної установи, що перебуває у віданні НАН України: НБУВ є державною бюджетною неприбутковою науковою установою, заснованою на державній власності, перебуває у віданні Національної академії наук України (далі – НАН України) і має статус національної установи. Далі – як це зазначається в усіх попередніх статутах – «є провідним культурним, освітнім, науково-інформаційним державним закладом, що здійснює функції науково-дослідного,

методичного та координаційного центру з питань книгознавства, бібліотекознавства, бібліографознавства, документознавства, бере участь у розробленні державної політики в галузі бібліотечної справи та її реалізації» (цитування здійснюється за Статутом, що зберігається в поточному архіві НБУВ. – Прим. авт.).

Трансформація статусу НБУВ відбувається в зв'язку зі змінами в законодавстві. Зокрема, у листопаді 2015 р. було прийнято новий Закон України «Про науку і науково-технічну діяльність» [16], яким визначаються нові правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку в сфері наукової та науково-технічної діяльності, створюються умови для провадження наукової і науково-технічної діяльності, задоволення потреб суспільства й держави в технологічному розвитку шляхом взаємодії освіти, науки, бізнесу та влади. У зв'язку зі змінами в законодавстві змінюються й нормативні акти НАН України, нормами яких керувалась і керується у своїй діяльності й НБУВ, про що зазначалось у її Статутах.

У Статуті НБУВ 2017 р. з урахуванням усіх нормативно-правових актів, нормативних актів Національної академії наук України розкрито бібліотечні та наукові напрями діяльності НБУВ: «...створена та діє з метою комплектування, наукового опрацювання та зберігання загальнодержавного універсального бібліотечного фонду і фонду документальної спадщини України та світу; організації доступу до фонду та формування, розвитку й використання науково-інформаційних ресурсів; здійснення наукових досліджень, спрямованих на отримання та використання нових знань у книгознавстві, бібліотекознавстві, бібліографознавстві, кодикології та кодикографії, архівознавстві та документознавстві, наукометрії, інформаційно-комунікаційних технологіях, біографістиці, збереженні, консервації та реставрації документів; доведення наукових знань до стадії практичного використання, забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів НБУВ; підготовки висококваліфікованих кадрів; задоволення соціальних, економічних і культурних потреб суспільства та науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку країни. Для НБУВ наукова діяльність є основною».

Отже, якщо Статут 2009 р. переносить наголос з поняття «головної національної установи» на провідну культурну, освітню, науково-інформаційну державну установу зі статусом національної установи, що визначає певну втрату його функцій головної національної бібліотеки України, то Статут 2017 р. на першому місці вже чітко визначає функцію науково-дослідної установи, належність, підпорядкування, ознаки непри-

бутковості та те, що наукова діяльність НБУВ є основною – як у всіх наукових установах НАН України. Але функції національної бібліотеки збережені та визначені першочерговими в другому розділі Статуту.

У Статуті 2017 р. науковій діяльності приділено основну увагу, що є виправданим у сучасній науковій та соціокультурній діяльності, визначено основні наукові напрями: теоретичні, методичні, інформаційно-технологічні проблеми управління знаннями в бібліотеках і формування фондів та бібліотечних баз знань, інтеграція і використання інформаційних ресурсів; розвиток національного науково-інформаційного простору; вивчення, збереження та видання рукописної, книжкової й документальної спадщини України; створення національної бібліографії та біобібліографії, розвиток української біографістики; проблеми розвитку інформаційного суспільства, глобальної інформатизації та соціальних комунікацій, інформаційної безпеки України.

Також розкриваються основні напрями наукової організації науково-інформаційної діяльності НБУВ. Серед них:

- формування цілісного комплексу інформаційних ресурсів, що інтегрує електронні каталоги, бази реферативної інформації та повнотекстові документи електронної бібліотеки;

- розбудова науково-інформаційного порталу науки України, забезпечення інтегрованого доступу до ресурсів наукових бібліотек, наукових і науково-дослідних установ України;

- формування фундаментальної національної книжкової та рукописної колекції – електронної бібліотеки «Україніка», інтеграція інформаційних баз спеціалізованих історико-культурних фондів;

- розгортання баз бібліометричної й наукометричної інформації, центру надання інформаційної та методичної допомоги науковим установам. Інформаційна підтримка розвитку міжнародного співробітництва;

- інформаційно-аналітичне забезпечення органів державної влади й управління на основі систематичного моніторингу бібліотечних ресурсів, вітчизняних і зарубіжних засобів масової інформації.

Таким чином, об'єктивний процес розвитку українського суспільства протягом останніх десятиріч обумовив оновлення бібліотечної діяльності НБУВ, визначаючи її як провідну культурну, освітню, науково-інформаційну державну установу із статусом національної установи. Статут забезпечив розвиток найважливіших функцій НБУВ як національної, закріпив як традиційний, так й інноваційний аспекти її діяльності.

НБУВ як наукова та бібліотечна інституція взяла на себе головну роль у створенні ресурсної бази науки, освіти, культури, економічної й політичної діяльності держави, реалізації бібліотечно-інформаційного, науково-інформаційного та інформаційно-аналітичного обслуговування й забезпечення розвитку суспільних запитів та активну участь у системі національних інформаційних комунікацій, пріоритетних для сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Про утворення Фонду Національної Бібліотеки Української Держави : закон Ради Міністрів від 2 серпня 1918 року // Держ. вісн. – 1918. – С. 2; *Дубровіна Л. А.* Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 1918–1941 / Л. А. Дубровіна, О. С. Онищенко // НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 1998. – 337 с.

2. Статут Національної Бібліотеки Української Народної Республіки в м. Києві при Українській Академії Наук // Архів НБУВ. Опис 1, од. зб. 4 арк. 3–4.

3. Протокол № 25 від 3 травня 1919 року Спільного зібрання Української академії наук у Києві // Ін-т рукопису НБУВ. Фонд 1, спр. 26141, арк. 1–2.

4. Протокол № 168 від 28 грудня 1920 р. Комітету по заснуванню Всенародної бібліотеки при Українській Академії Наук // Архів НБУВ. Опис 1, од. зб. 1, арк. 325.

5. Про надання Центральній науковій бібліотеці України імені В. І. Вернадського статусу національної : Указ Президента України від 5 квітня 1996 р. № 244/96. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244/96>. – Назва з екрана.

6. Про Положення про національний заклад (установу) : Указ Президента України від 11 від 16 червня 1995 р. № 451/95 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/451/95>. – Назва з екрана.

7. Про Положення про Національну бібліотеку України : Постанова Президії Національної академії наук України // Бібл. вісн. – 1996.– № 5. – С. 3–6.

8. Про Положення про Фонд Президентів України : Указ Президента України від 11 жовтня 1996 р. № 936/96 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/936/96?lang=uk>. – Назва з екрана.

9. Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського 1997 р. // Архів НБУВ. Оп. 16, спр. 2917 а, арк. 1–20.

10. Про віднесення наукових об'єктів до таких, що становлять національне надбання : Постанова Кабінету Міністрів України від 1 квітня 1999 р. № 527 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-99-%D0%BF/ed19990401>. – Назва з екрана.

11. Про Національну юридичну бібліотеку : Указ Президента України від 23 липня 1999 р. № 921 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921/99>. – Назва з екрана.

12. Про затвердження Положення про Національну юридичну бібліотеку : постанова Кабінету Міністрів України від 31 січня 2000 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/173-2000-%D0%BF>. – Назва з екрана.

13. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27 січня 1995 року № 32/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80>. – Назва з екрана.

14. Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського від 11 грудня 2009 року. Архів НБУВ. Оп. 1, спр. 3868, арк. 1–15.

15. Статут Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського від 14 червня 2017 р. [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/STATUT_NBUV_2017.pdf. – Назва з екрана.

16. Про науку і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19>. – Назва з екрана.

References

1. Pro utvorennia fondu Natsionalnoi Biblioteki Ukrainskoi Derzhavy: zakon Rady Ministriv vid 02.08.1918 [About formation of Fund of National Library of the Ukrainian State : law of Council of Ministers from Augusts, 2, 1918]. (1918). *Derzhavnyi visnyk – State Gazette*, p. 2. Kyiv [in Ukrainian]; Dubrovina, L. A., Onyschenko, O. S. (1998). *Istoriia Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho. 1918–1941* [History of the National library of Ukraine of the name of V. I. Vernadskiy. 1918–1941]. Kyiv [in Ukrainian].

2. Statut Natsionalnoi biblioteki Ukrainskoi Narodnoi Respubliky v m. Kyievi pry Ukrainskii Akademii nauk [Statute of the National Library of the Ukrainian Peoples Republic in Kyiv at the Ukrainian Academy of Sciences].

Arkhiv NBUV – NBUU Archive, descr. 1, stor. unit 4, sheet 3–4. Kyiv [in Ukrainian].

3. Protokol No. 25 vid 03 travnia 1919 r. Spilnoho zibrannia Ukrainskoi akademii nauk u Kyievi [Minutes No. 25 of May 3, 1919, of the Joint Meeting of the Ukrainian Academy of Sciences in Kiev]. *Institut rukopysu NBUV–Institute of Manuscript NBUV*. stock 1, case 26141, sheet 1–2. Kyiv [in Ukrainian].

4. Protokol No. 168 vid hrudnia 1920 r. Komitetu dlia zasnuvannia Natsionalnoi Biblioteky pry Akademii nauk [Protocol No. 168 of December 1920 to the Committee for the Establishment of the National Library at the Academy of Sciences]. *Arkhiv NBUV – NBUU Archive*. descr. 1, stor. unit 1, sheet 325. Kyiv [in Ukrainian].

5. Pro nadannia Tsentralnii naukovij bibliotetsi Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho statusu natsionalnoi: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 05.04.1996 No. 244/96 [About granting to the Central scientific Library of Ukraine the name V. I. Vernadsky National Status: Decree of the President of Ukraine dated 05.04. 1996 No. 244/96]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/244/96> [in Ukrainian].

6. Pro Polozhennia pro natsionalnyi zaklad (ustanovu): ukaz Prezydenta Ukrainy vid 16.06.1995 No. 451/95 [About Statute about national establishment (establishment): Decree of President of Ukraine from June, 16, 1995 No. 451/95]. Retrieved from <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/451/95> [in Ukrainian].

7. Polozhennia pro Natsionalnu biblioteku Ukrainy [Regulations on the National Library of Ukraine]. (1996). *Biblioteknyi visnyk – Library Bulletin*, no. 5, pp. 3–6. Kyiv [in Ukrainian].

8. Pro Polozhennia pro Fond prezidentiv Ukrainy: ukaz Prezydenta Ukrainy vid 11.10.1996 No. 936/96 [About Statute about Fund of Presidents of Ukraine: Decree of President of Ukraine from October, 11, 1996 No. 936/96]. Retrieved from <https://zakon2.rada.gov.ua/lawsshow/936/96?lang=uk> [in Ukrainian].

9. Statut Natsionalnoi biblioteky Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho 1997 r. [Statute of the VI VI National Library of Ukraine Vernadsky 1997]. *Arkhiv NBUV – NBUU Archive*. descr. 16, case 2917a, sheet 1–20 [in Ukrainian].

10. Pro vidnesennia naukovykh obektiv do takykh, shcho stanoviat natsionalne nadbannia: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 01.04.1999 No. 527 [About attributing of scientific objects to such that presentnational acquisiti: resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine from April, 1, 1999 No. 527]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527–99-%D0%BF/ed19990401> [in Ukrainian].

11. Pro Natsionalnu yurydychnu biblioteku: ukaz Prezydenta Ukrainy vid

23.07.1999 No. 921 [On the National Law Library: Decree of the President of Ukraine of 9/29/1999 No. 921. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/921/99> [in Ukrainian].

12. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Natsionalnu iurydychnu biblioteku: postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 sichnia 2000 roku [About claim of Statute about the National legal library: resolution of Cabinet of Ministers of Ukraine from 31 січня in 2000]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/173-2000-%D0%BF> [in Ukrainian].

13. Pro biblioteku i bibliotechnu spravu: Zakon Ukrainy vid 27.01.1995 No. 32/95–VR [On Libraries and Library Affairs: Law of Ukraine of January 27, 1995 No. 32/95–BP]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80> [in Ukrainian].

14. Statut Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho vid 11 hrudnia 2009 roku [Charter of the National library of Ukraine of the name of V. I. Vernadskyi from December, 11, 2009]. *Arkhiv NBUV – NBUU Archive*, descr. 1, case 3868. Kyiv [in Ukrainian].

15. Statut Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho vid 14.06.2017 [The statute of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine from 14.06.2017. *nbu.gov.ua*. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/STATUT_NBUV_2017.pdf [in Ukrainian].

16. Pro nauku ta naukovo-tekhnichnu diialnist: Zakon Ukrainy vid 26.11.2015 No. 848-VIII [On Science and Scientific and Technical Activities: Law of Ukraine of 26.11.2015 No. 848-VIII]. Retrieved from <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/848-19> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.05.2019.

Yulia Kalinina-Simonchuk,

Head of Department,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Kyiv, Ukraine

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine as a Research and Library Institution in Displaying Charter Documents (1997–2018)

The article provides a comparative analysis of the statutes of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine in the period of independence of Ukraine, the definition of its status, the definition of it as a national library and research institute, give an overview of the essence of the formulations concerning the correlation of these concepts, traces the changes in definitions that influenced the content of functions. It is noted that the NBU in the course of the current evolution of the information sphere of society is being transformed to improve the efficiency of library services, to reflect modern scientific and

information activities in more complete way, main directions of the course of science which are priority ones for modern society. Some areas of modern library development – creation of national bibliography, «Ukrainica», information and analytical support of state authorities, etc., based on the specifics of the development of modern Ukrainian society at the NBU develop on the basis of original decisions made in accordance with the demand of Ukrainian society and changes in the national culture and library environment. The legal basis for the functioning of the library is being coordinated with the development of practical activities for the service of all categories of users, with the intensification of the NBU work in the field of public information and communication, with the accumulation of advanced domestic and foreign experience of library activities. It creates prospects for improvement of the process of further legal consolidation of the advanced forms of modern library activity updated in accordance with the development of modern information technologies, and should facilitate the dissemination of relevant legal information in the system of national information communications.

Keywords: V. I. Vernadsky National Library of Ukraine, the statute of the national library, the functions of the national library, law-making practice, social communications.